

Желимир Вукашиновић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

ДОБА МЕДИЈАЛИЗАЦИЈЕ СВИЈЕТА: ПРОЗИРНОСТ УМЈЕТНОСТИ, РАДИКАЛНА ИНВЕНТИВНОСТ И ТЕРОРИЗАМ¹

Урадак има за намјеру покренути питање прозирности умјетности или недејствености умјетничког дјела у *добу медијализације свијета*: добу у којем се декаденција јавља на начин тероризма као облика радикалне инвентивности. Инспиративно полазиште се може разазнати у распону композиционе реинтерпретације Хајдегерове тезе о *добу слике свијета*, Бодријаровог разумијевања проблема *прозирности*, *симулације*, *трансесјејског* и *трансполитичког*, и Ничеовог обраћа платонизма као (у)чина довршења традиционалне *метафизике*. У овоме се спектру запажа да је основна карактеристика наше епохе чежња за стваралачким чином превредновања која имплодира у пасивни ниҳилизам и декаденцију. Ова се чежња за превредновањем (по)казује и као (пост)метафизичка чежња за крајем унутар (не)могућности новог Почетка. Постметафизичко доба је, утолико, доба метафизичке носталгије за умјетношћу (којом се открива да је /потиснута/ суштина метафизике сама *воља за Животом*), доба њене недејствености и прозирности, и, као такво, медијум тероризма као феномена радикалне инвентивности. Зато се изнова отвара потреба за *увођењем у ишћање* односа између метафизике и естетике, стварности, стварања и умјетности, времена и (ту)бивствовања, философије, свијета и Живота – да би се, исходиштем у херменеутику Бивствовања, ово упитивање помањало управо као оно (које је) битно по *историју будућности* као *историју недовршеног стварања*.

Кључне ријечи: Бивствовање, херменеутика, умјетност, прозирност, ниҳилизам, метафизика, Живот, инвентивност, тероризам

1950. године је објављено Хајдегерово дјело *Шумски њушеви* [Holzwege], а укључује, по овај оглед, три релевантна одјељка: *Доба слике свијета* (1935/36), *Извор умјетничког дјела* (1938) и *Ничеове ријечи „Боџ је мртшав“* (1943). Посебице се као битна преузима, у овдје другопоменутом спису, Хајдегерова намјера да, (по)кретањем фундаменталне онтологије, де(кон)струирше естетику темељену

¹ Чланак има карактер *прилога* тематском броју *Наслеђа*, а садржајно је први пут изложен, под истим насловом, саопштењем на Научном скупу Филозофског факултета у Источном Сарајеву.

у традиционалној метафизици. Наиме, проблем (не)могућности естетике, као проблем њена заснивања, темељен је у антиестетском набоју традиционалне метафизике. Однос философије и умјетности, међутим, акцентирање поетичког и стваралачког у философирању, превазилази метафизичку констелацију стварности и упућује ка цјелини бића. Херменеутика се тиме помаља као неминовност и као могућност *Dasein-a* у трагању за својим онтолошким (ис)ходиштем. Ваља имати у виду, дакле, да је *метафизички пурићанизам*, зачет Платоновом афирмацијом *наичулног свијета*, али и довршен Ничеовим *нихилизмом*, одредио историју философије, а онда и западне цивилизације, на начин *прочишћавајућег свијетљења* бића, заборава Бивствовања и *стерилизације философије* до њеног „научног дисциплиновања“ и повлачења из свијета. Метафизика Лијепог, одвећ успостављена у *онтолошкој индиференцији*, утискује у основе *традиционалне естетике* теорију *mimesis-a* управо у мјери у којој подразумејева дистанцу између умјетничког дјела (неосвјетљеног као *дјело умјетности*) и стварности. У овоме се поставу конституише дихотомија материја/форма, а онда и удвајање стварности у облику дуализма материјализам/идеализам. Питање стварања се потом *теоретизује* конституишући (свој) проблем којим пропада у своје метафизичке основе или покушава да их превазиђе. Но, треба то истаћи, философска медитација о суштини умјетности и Лијепом ипак отпочиње као *естетика* – иако се манифестује као метафизика Лијепог у смислу неетичког анестезирања *aisthesis-a*. Естетика, темељена у традиционалној метафизици, онда преузима дјело умјетности као свој предмет. *Опредмећење* умјетничког дјела је негација умјетничког у умјетности, заборав њена начина бивствовања, инхалирање стваралачког у експериментализам и експлоатацију, а онда и свођење дјела на доживљај субјекта.² Култура заклања своју суштину, своју при-родност (*colere*, лат. – баштинити, обрађивати земљу, штовати), на начин пројектовања умјетности у декоративну или музејску вриједност. Умјесто стваралачког очувања умјетности у самом (њеном) дјелу, култура (у)споставља

2 „Готово истог тренутка када почиње посебно разматрање уметности и уметника, то се разматрање назива естетичким. Естетика узима уметничко дело као предмет, и то као предмет *aisthesis-a*, чулног разабарања у широком смислу. Данас се то разабарање назива доживљавањем. Начин на који човек доживљава уметност треба да покаже у чему је суштина уметности. Доживљај је извор који је мерило не само за уживање у уметности, већ и за уметничко стварање. Све је доживљај. Ипак, можда је доживљај елемент у коме уметност умире. Умирање тече тако полако да му је потребно неколико векова.“ (Хајдегер, М. *Шумски пушеви*, Плато, Београд, 2000, 57).

умјетност на начин конзервисања и, тако је пасивизирајући, конституише њену не-дјело-творност, а онда и недејственост.

Овај је процес, (у)казује Хајдегер пратећи проблем традиционалне метафизике, учвршћен нововијековним конституисањем картезијанског *subjectum* којим, консеквентно, отпочиње *доба слике свијета*.³ Доба медијализације свијета се тако, у овом случају, интерпретативно преузима као извјесна про-теза доба слике свијета. Онолико колико ће метафизичка позиција нововијековља омогућити конституисање *стајалишне тачке*, те објективизацију и опредмећење свијета, толико ће XX вијек раз-просторити свако стајалиште у (пост)хуманистички медијализам и виртуелизам. Нећемо, овом приликом, третирати ту размјештеност само као унутрашње кретање (пост)метафизике, него ћемо јој прићи и из саме њене о(не)могућености и (не)дејствености. (Пост)умјетничко, (пост)хумано, (пост)историјско доба се наговјештава, из хоризонта (пост)метафизике, као доба декаденције у (об)лику радикалне инвентивности и као доба силиконске артифицијализације стварности. На овим се координатама пројектује доба медијализације свијета. Стога, изнова, и полазимо од питања: шта се још може преузети као наша стварност, као наш свијет?

XX вијек је вијек три свјетска рата (не заборављајући „хладни“), вијек „окончања“ оног другог у чину бацања атомских бомби на Хирошиму и Нагасаки, вијек холокауста (код Грка и Римљана овај се појам односио на жртву спаљивањем приношену боговима или умрлима), а потом и вијек „припреме“ за обрушавање трговинског центра у Њу Јорку. Сви ови догађаји су и медијски догађаји. Хирошима и Нагасаки су мјеста ефективизације (нуклеарне) моћи система, чин су његова неминовна и немилосрдна самопотврђивања и евиденција његове дејствености. Холокауст је машинерија систематизације ишчезавања Другог, минунциозно девалвирање Живота документаризовано фантомском стилистиком црно-бијелог целулода. 11. септембар је дан демонстрације трансполитичке немоћи система и радикалне инвентивности, односно трансполитичке моћи, тероризма: *slow-motion/rewind* перформе хаоса. Акциден-

3 „Основни процес новог века јесте освајање света као слике. Реч ‘слика’ сада значи: творевина представљачког произвођења. У том представљачком произвођењу човек се бори за положај у којем он може да буде оно бивствујуће које целокупном бивствујућем даје меру и одређује правац. (...) У тој борби погледа на свет и у складу са смислом те борбе човек користи неограничену моћ прорачунавања, планирања и одгајања свих ствари. Наука као истраживање јесте преко потребна форма у којој човек смешта себе у свет – један од путева на којима нови век с брзином непознатом учесницима те трке хрли испуњењу своје суштине. Тек том борбом погледа на свет нови век улази у пресудан и вероватно најдужи стадијум своје историје.“ (Исто, 75).

талност ових догађаја је, а то наш свијет и чини (не)стварним, или стварнијим од стварности, дакле хиперреалним, медијски обрађена. Ма колико неочекиван, *догађај* је увијек, и неопходно, медијски: у смислу његове актуелизације и, дакако, његове експлоатације. У том смислу, свијет је, по довршењу колонизације⁴, медијализован.

Шта то свијет онда има да чека? Дјело умјетности и његову недејственост да шокира или нови чин тероризма као најављено и (не) задрживо надирање радикалне инвентивности? Уколико је умјетност немоћна уздрмати темељ егзистенције, она бива онемоћена, у свем својем стваралачком набоју, превредновати доминантне вриједности. Чезња епохе за стваралачким (у)чином превредновања је имплодирала у пасивни нихилизам и декаденцију. Остала је чежња за превредновањем као (пост)метафизичка чежња за крајем унутар (не)могућности новог Почетка. *Пост-метафизичко доба је, у основи, доба метафизичке носиталџије за умјетношћу, доба њене недејствености и прозирности, и, као такво, медијум тероризма као феномена радикалне инвентивности*. Да би се актуелизовао, да би се смјестио у сред свеприсутне стрепње свијета, терористички чин трага изнова за облицима своје бруталне аутентичности и непоновљивости. И ако се (не) реализује, исти се отвара у слутњи своје сталне могућности. Овај се чин, дакле, реализује и својим одсуствовањем, али се актуелизује у увијек непоновљивој акциденталности. Медијализација свијета је начин његове сталне актуелизације у акциденталности. Ово је доба свеприсутности, опште замјењивости и доступности. Пасивни актери су и протагонисти и реципијенти. Медијализација свијета, наиме, ферментира стајалишну тачку ферментирајући субјект/објект релацију у распон њихове медијализоване супститутивности. Свако је, сваког момента, потенцијални протагонист стварности као пасивни актер *reality* програма. Медијализација је свијета онда и његова *програмабилна реалност*, на концу, интернетизована и виртуелизована. Колапс цензуре и иживљена експлоатација сексуалности, остављају простор за актуелизацију *радикалне инвентивности*. Дјела умјетности се, у хипер циркулацији, размјењују виртуалним токовима као аукцијске вриједности. *Умјетност је, након одређења, доведена до прозирности и самим својим дјелом више не успјева допријети до судбине човјечанства*. Умјетност није дјелатна, прозирући се исто-

4 Хајдегерово виђење *доба слике свијета* се, хусерлијански, може одредити као доба *колонијације свијета*. Из Хусерлове је перспективе *феноменолошка редукција*, а из Хајдегерове *де(кон)струкција*, тражени пут ка самим стварима, или пут ка ономе што свијет јесте, што, у цјелини, значи пут *деколонијације свијета*.

времено до своје музејске, декоративне или, пак, антикварске хиперреалности. Ономоћена да допре до судбине човјечанства, она, гетоизирана вегетира у „свијету другачијем од стварности“, или се виртуализована артифицијелизује у хиперреалност ефективних размјена. Све је ово продуковано у једну, до пуке перцептивности и максималне покретљивости, сведену, минималну тактилну слику. Она је лишена значења, компилативни рекламни идентитет без вјере у властито постојање. Телепортација у прозирност. Доба ефекта и „велике“ *транспарентности*: естетско-трансестетско, сексуално-транссексуално, политичко-трансполитичко, економско-трансеекономско...⁵

Вријеме се, на овим координатама хиперреализма, комодификовало: нико нема стрпљења да „архивизује“ идентитет нити да га у „архиву“ тражи, нити се исти потребује пројектовати у будућност. Све је у радикалном сада, у тренутку апсолутне *укључивости*. Оно што се потребује, наиме, јесте тренутно сјећање. Клонирање је пут анулирања *бивштовања-при-смрти* чиме се Вријеме у себи деексатизира: не темпорализујући се из будућности, прошлост се управо реинсталира у потребу за тренутним сјећањем. Анулирање *бивштовања-при-смрти* је и чин егзекуције над Другим, инхалирање сваке, и у онтолошком смислу, другости; чин, дакле, радикалног само-поистовјећивања, укидање онтологије *односа*. Живот се, на концу, (на овај начин) успоставља као (себе)иживљавање. Међутим, ова у основи метафизичка намјера да се превазиђе *коначности*, показала се (и показује се) као *штејна по Живот*. Штавише, ова намјера открива да је *суштина метафизике* управо *воља за Животом*. Метафизика, затворена у своје конструктивистичко само-одређење, неминовно (нас) води до искуства - да она *сама* није Живот: зато и пада, из својих постава, изнова у своју суштину. Другим ријечима, искушавајући да *сама* није Живот, метафизика се открива, у својој суштини, као *воља за Животом*. Уосталом, када год да се метафизика, ма колико да била комплетан пројект (логички или аргументативно у себи досљедан, компактан и довршен), покаже као штетна по Живот – само биће је одбацује. Метафизика, дакле, није индиферентна спрам Живота, него се у *диференцији* открива и показује као - воља за Животом!

Вриједи се онда и овдје, мада се то одвећ може и наслутити, присјетити ничеанске перспективе: воља за не-Истином, за другошћу, за Постајањем, за превредновањем, више је *метафизичка*

5 Овим се (дис)курсом (по)креће Бодријаров *Оглед о крајносним феноменима: Прозирност зла*, Светови, Нови Сад, 1994.

него воља за Истином и реалношћу. *Истина*, а онда и стварност, се овдје мисли у платонистичком смислу као Идеја, као надчулно, као бивствовање по себи. Воља за чулним свијетом је, по Ничеу, она воља којој(м) метафизика „тежи“. Воља за чулношћу је метафизичка. *Метафизичка воља се актиуелизује у умјетности*. Умјетност је, дакле, вриједнија од Истине! Супротно декадентном „философу морала“, активни нихилизам се обраћа философу-умјетнику: ономе који се односи ка *бићу у цјелини*, отпочињући *ишу* гдје се *оно* и открива - у човјеку. Философ-умјетник је (превасходно) стваралац, мјесто сталног само-превазилажења, мјесто *у-дјело-ишворења* величанственог Поднева човјечанства - када је Сунце у највишој тачки, када човјек и његова *сјена* постају једно: када се човјек више не одриче себе, своје коначности, своје смртности и (по)грешности, а онда ни свијета, ни животности. Ту ће се историја по-казати као несводива на догађајност и свршен чин, и отворити се као *историја недовршеног стварања*. Управо зато, постметафизичко доба је *доба метафизичке носиталџије за умјетношћу*, стална чежња метафизике за властитим крајем унутар (не)могућности новог Почетка. Прозирност умјетности и радикална инвентивност су ефективна моћ ове (не)могућности, покушај метафизике да *надвлада* властиту суштину, па онда и услов њена неминовна *удеса у херменеутици Бивствовања* - чиме су философирање, умјетност, воља, Живот, религиозна свијест и природни свијет изнова у позиву да се, стваралачки, проналазе у својему су-гласју. А ту, у отворености *историје недовршеног стварања*, другачији свијет, увијек и изнова, *ишк треба да се деси!*

Želimir Vukašinić

THE AGE OF THE MEDIALISED WORLD: THE TRANSPARENCY OF ART, RADICAL INVENTION AND TERRORISM

Summary

This work is thematically focused on the problem of the transparency of art in the age of the medialised world: where decadence is realized in a way of terrorism as an act of the radical invention. Retrospectively, it is developed through the composite reinterpretation of Heidegger's thought on the age of the world picture, Baudrillard's understanding of the phenomenon of transparency, simulation, trans-aesthetic and trans-political, and Nietzsche's overturn of *platonism* as an act of the completion of the traditional metaphysics. The essential characteristics of our epoch, thus, will disclose itself as a manifestation of desire for the creative act of reevaluation which has imploded in the condition of passive nihilism. This condition, reflectively, appears as a

(post)metaphysical desire for an End within the experience of impossibility of the new Beginning. The post-metaphysical era is then an age of the metaphysical nostalgia after art, the age of its transparency, and so, the medium of terrorism as the phenomenon of a radical invention. This is why it has become unavoidable to question again the relation between metaphysics and aesthetics, reality and art, time and *Dasein*, to question the relation between philosophy, world and Life. Such questioning, finding itself grounded in the hermeneutics of Being, emerges as this one which can be important for the history of uncompleted creativity.

